ISSN:3030-332X
Impact factor: 9,493
International journal of scientific researchers

ELEKTRON TA’LIM SHAROITIDA O‘QUV MOTIVATSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-METODIK JIHATLARI

Ne’matov Mehruz Feruzovich
O‘zbekiston Respublikasi Oliy Ta’lim, Fan va
Innovatsiyalar Vazirligi Osiyo Xalqaro Universiteti
nematovmehruz376@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada elektron ta’lim muhitida o‘quvchilarning o‘quv motivatsiyasini shakllantirish va rivojlantirishning nazariy-metodik asoslari tahlil qilinadi. Tadqiqotda raqamli ta’lim platformalari, interaktiv topshiriqlar, gamifikatsiya, tezkor qayta aloqa hamda shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlarning motivatsiyaga ta’siri yoritilgan. Shuningdek, elektron ta’lim sharoitida o‘quvchini faol jalb etish, mustaqil ta’limga undash va barqaror o‘quv qiziqishini saqlab qolish mexanizmlari ilmiy-metodik jihatdan asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: elektron ta’lim, o‘quv motivatsiyasi, raqamli pedagogika, interaktiv o‘qitish, gamifikatsiya, ta’lim texnologiyalari, mustaqil ta’lim.

Аннотация. В статье рассматриваются теоретико-методические аспекты развития учебной мотивации в электронной образовательной среде. Особое внимание уделяется роли цифровых платформ, интерактивных заданий, геймификации, оперативной обратной связи и личностно-ориентированного подхода в повышении учебной активности обучающихся.

Ключевые слова: электронное обучение, учебная мотивация, цифровая педагогика, интерактивное обучение, геймификация, образовательные технологии.

Abstract. This article examines theoretical and methodological aspects of developing learning motivation in an electronic learning environment. It highlights the role of digital learning platforms, interactive tasks, gamification, instant feedback, and learner-centered approaches in increasing students’ engagement and sustaining motivation in online learning.

Keywords: e-learning, learning motivation, digital pedagogy, interactive teaching, gamification, educational technologies, independent learning.

Kirish

So‘nggi yillarda ta’lim tizimining raqamlashtirilishi elektron ta’lim muhitining keng ommalashishiga sabab bo‘ldi. Elektron ta’lim o‘quvchilarga bilim olish jarayonini qulay vaqt, mos joy va individual sur’atda tashkil etish imkonini beradi. Shu bilan birga, bunday muhitda o‘quvchining o‘quv motivatsiyasini barqaror saqlash muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

Elektron ta’lim sharoitida motivatsiya o‘quvchining darsga qatnashishi, mustaqil topshiriqlarni bajarishi, o‘zlashtirish natijalarini yaxshilashi va ta’lim jarayonida faol ishtirok etishi bilan bevosita bog‘liqdir. An’anaviy ta’limda motivatsiya ko‘proq bevosita muloqot va sinf muhitiga tayansa, elektron ta’limda bu jarayon raqamli vositalar, platformalar, vizual materiallar va tezkor qayta aloqa orqali shakllanadi.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda o‘quv motivatsiyasi ichki va tashqi omillar uyg‘unligi sifatida qaraladi. Ichki motivatsiya bilim olishga qiziqish, o‘zini rivojlantirish istagi va shaxsiy maqsadlar bilan bog‘liq bo‘lsa, tashqi motivatsiya baho, rag‘bat, sertifikat, reyting va boshqa tashqi omillar orqali

namoyon bo‘ladi. Elektron ta’lim muhitida har ikkala omilni muvozanatli tashkil etish yuqori natija beradi.

Ushbu maqolada elektron ta’lim sharoitida o‘quv motivatsiyasini rivojlantirishning nazariy va metodik jihatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, raqamli ta’lim platformalarida o‘quvchini faol jalb etish, mustaqil ta’limga yo‘naltirish hamda interaktiv metodlardan foydalanishning amaliy ahamiyati ko‘rib chiqiladi.

Asosiy qism

Elektron ta’lim muhiti o‘quv jarayonining mazmuni, shakli va metodlarini yangilash bilan birga, o‘quvchilarning motivatsion holatiga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Bunday muhitda o‘quvchi o‘z faoliyatini mustaqil rejalashtiradi, ta’lim resurslaridan erkin foydalanadi va o‘z natijalarini kuzatib boradi. Bu esa o‘z-o‘zini boshqarish, mas’uliyat va mustaqil bilim olish ko‘nikmalarining rivojlanishiga xizmat qiladi.

O‘quv motivatsiyasi ta’lim jarayonida o‘quvchining maqsad qo‘yishi, faoliyatga kirishishi, qiyinchiliklarni yengishi va natijaga erishishga intilishini ifodalaydi. Elektron ta’limda bu jarayon kurs dizayni, topshiriqlar mazmuni, platformaning qulayligi, o‘qituvchi bilan muloqot sifati va baholash mexanizmlari bilan uzviy bog‘liqdir. Shuning uchun elektron kurslarni yaratishda motivatsion pedagogik dizayn alohida e’tiborga olinishi lozim.

Raqamli ta’lim platformalari motivatsiyani oshirishda bir nechta muhim imkoniyatlarni taqdim etadi. Jumladan, elektron testlar, videodarslar, forumlar, muhokama xonalari, virtual sinflar, reyting tizimlari va avtomatik qayta aloqa o‘quvchilarning faolligini kuchaytiradi. Ayniqsa, o‘quvchi bajargan topshirig‘i bo‘yicha tezkor natija olsa, u o‘z xatosini anglaydi va keyingi faoliyatini to‘g‘ri rejalashtirish imkoniga ega bo‘ladi.

Motivatsiyani oshirishda gamifikatsiya elementlaridan foydalanish ham samarali metodlardan biridir. Ballar, reytinglar, belgilar, darajalar va mukofot tizimlari o‘quvchilarda raqobat va qiziqish uyg‘otadi. Biroq gamifikatsiya faqat tashqi rag‘bat sifatida emas, balki o‘quv mazmunini chuqurroq anglashga xizmat qiladigan metodik vosita sifatida qo‘llanishi kerak.

Elektron ta’limning yana bir muhim jihati shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvni kuchaytirishidir. Har bir o‘quvchining bilim darajasi, qiziqishi, o‘rganish tezligi va ehtiyojiga mos topshiriqlarni taqdim etish o‘quv motivatsiyasini barqaror saqlaydi. Moslashtirilgan testlar, individual ta’lim trayektoriyasi va differensial topshiriqlar bu jarayonda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Shu bilan birga, elektron ta’limda ijtimoiy muloqotning cheklanishi motivatsiyaning pasayishiga sabab bo‘lishi mumkin. Shu bois onlayn forumlar, guruhli loyihalar, virtual seminarlar va o‘qituvchi bilan muntazam aloqani tashkil etish muhimdir. O‘quvchi o‘zini ta’lim jarayonining faol ishtirokchisi sifatida his qilganda, uning o‘qishga bo‘lgan qiziqishi yanada ortadi.

Metodik jihatdan qaralganda, elektron ta’limda motivatsiyani shakllantirish o‘quv maqsadlarini aniq belgilash, topshiriqlarni bosqichma-bosqich murakkablashtirish, baholash mezonlarini shaffof qilish va o‘quvchiga muntazam qayta aloqa berish orqali amalga oshiriladi. Bu jarayonda o‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki yo‘naltiruvchi, maslahatchi va motivator sifatida faoliyat yuritadi.

Elektron ta’limning samaradorligini oshirish uchun o‘quvchilarda raqamli savodxonlik ham rivojlantirilishi lozim. Platformadan foydalanishni bilmagan yoki texnik qiyinchiliklarga duch kelgan o‘quvchida motivatsiya pasayishi mumkin. Shu sababli elektron kurs boshida platforma bilan ishlash bo‘yicha qisqa yo‘riqnoma, texnik yordam va oddiy navigatsiya tizimi bo‘lishi maqsadga muvofiqdir.

Bundan tashqari, elektron ta’lim muhitida o‘quvchilarning motivatsiyasini barqaror saqlash uchun interaktiv elementlardan keng foydalanish muhim ahamiyatga ega. Virtual forumlar, onlayn muhokamalar, guruhli loyihalar va hamkorlikka asoslangan topshiriqlar o‘quvchilarning ta’lim jarayonidagi faolligini oshiradi. Bunday faoliyatlar o‘quvchilarda o‘zaro muloqot, tajriba almashish va jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish bilan birga, o‘quv jarayoniga bo‘lgan qiziqishni ham kuchaytiradi.

Shuningdek, elektron ta’lim tizimida individual yondashuvni qo‘llash motivatsiyani oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. O‘quvchilarning bilim darajasi, qiziqishlari va o‘zlashtirish sur’atlarini hisobga olgan holda moslashtirilgan topshiriqlar berilishi ularning o‘quv faoliyatiga bo‘lgan

mas'uliyatini kuchaytiradi. Natijada o'quvchilar o'z imkoniyatlariga mos ravishda rivojlanib, mustaqil ta'lim olishga bo'lgan ehtiyoj va qiziqishlarini yanada mustahkamlaydilar.

1-jadval

Elektron ta'lim muhitida o'quv motivatsiyasiga ta'sir etuvchi omillar (2023–2025-yillar)

№	Ko'rsatkich	Avvalgi qiymat	Yangilangan qiymat	Motivatsion ahamiyati
1	Onlayn ta'lim tajribasiga ega talabalar	49%	51%	Elektron ta'limga moslashuv kuchaymoqda
2	Onlayn darslarni samarali deb baholaganlar	70%	72%	Raqamli o'qishga ijobiy munosabat ortmoqda
3	Motivatsion texnologiyalardan foydalanuvchi o'qituvchilar	74%	76%	Pedagogik innovatsiyalar keng qo'llanmoqda
4	Gamifikatsiya ta'siri	48%	50%	Faollik va qiziqish oshadi
5	Aralash ta'lim modeli samaradorligi	11%	13%	Moslashuvchan o'qish imkoniyati kengayadi
6	Interaktiv dars samaradorligi	67%	69%	O'quvchi ishtiroki kuchayadi
7	Mustaqil o'qish motivatsiyasi	55%	57%	O'z-o'zini boshqarish rivojlanadi

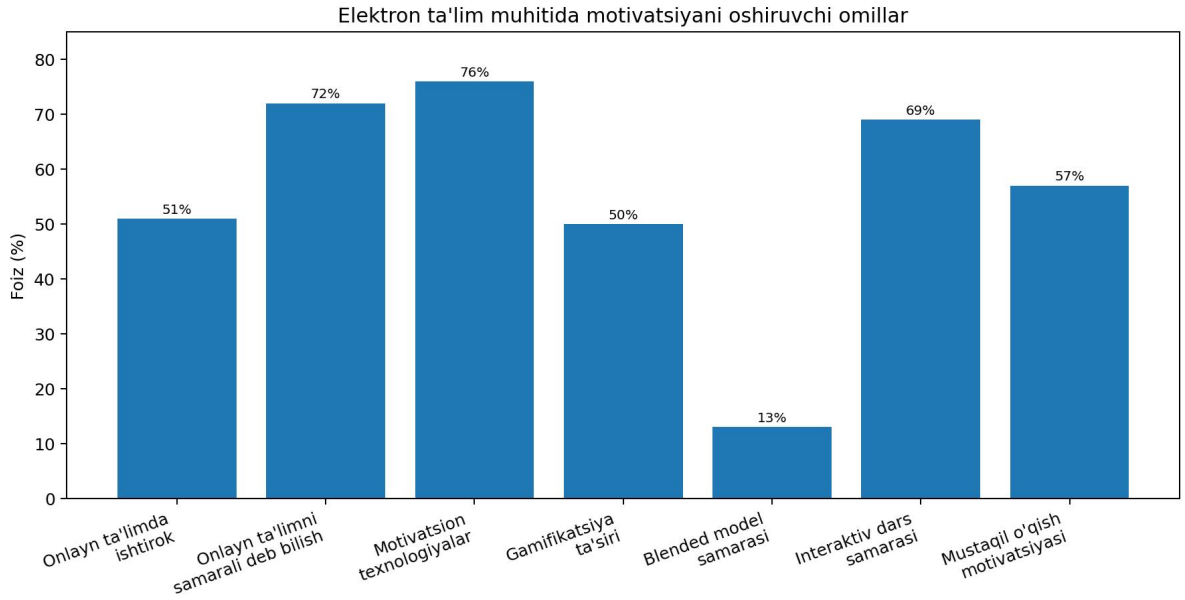
Manba: *elektron ta'lim, raqamli pedagogika va o'quv motivatsiyasiga oid 2023–2025-yillardagi ilmiy-tahliliy ma'lumotlar asosida muallif tomonidan qayta ishlangan.*

Jadvalda elektron ta'lim muhitida o'quv motivatsiyasiga ta'sir ko'rsatuvchi asosiy omillar umumlashtirilgan. Unda onlayn ta'limda ishtirok etish, interaktiv darslar, gamifikatsiya, aralash ta'lim modeli va mustaqil o'qish motivatsiyasi kabi ko'rsatkichlar keltirilgan. Ushbu omillar o'quvchilarning elektron ta'limga munosabati va raqamli muhitdagi faolligini ifodalaydi.

Ko'rsatkichlardan ko'rinadiki, elektron ta'limga jalb etilgan talabalar soni va raqamli ta'limning samaradorligini yuqori baholaganlar ulushi ortib bormoqda. Bu holat elektron ta'limning ta'lim tizimida mustahkam o'rin egallayotganini ko'rsatadi. Ayniqsa, onlayn darslarning vaqt va joy jihatidan moslashuvchanligi o'quvchilarning mustaqil ta'limga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi.

Jadvalda gamifikatsiya va interaktiv darslar motivatsiyani oshirishda muhim omil sifatida ko'rsatilgan. O'yin elementlari, tezkor testlar, reyting va virtual baholash tizimlari o'quvchini jarayonga faol jalb qiladi. Shu bilan birga, interaktiv darslar o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi muloqotni kuchaytirib, bilimlarni mustahkamroq o'zlashtirishga yordam beradi.

Aralash ta'lim modelining ijobiy ta'siri ham alohida ahamiyatga ega. An'anaviy va elektron ta'lim shakllarining uyg'unlashuvi o'quvchiga ham mustaqil, ham bevosita muloqot asosida bilim olish imkonini yaratadi. Bu esa motivatsiyani faqat qisqa muddatli rag'bat sifatida emas, balki barqaror o'quv qiziqishi sifatida shakllantiradi.

1-rasm. Elektron ta’lim muhitida motivatsiyani oshiruvchi omillarning qiyosiy ko‘rsatkichlari

Manba: *muallif tomonidan elektron ta’lim va o‘quv motivatsiyasi bo‘yicha tahliliy ma’lumotlar asosida tuzilgan.*

Diagrammada elektron ta’lim muhitida o‘quv motivatsiyasini oshiruvchi asosiy omillarning nisbiy ko‘rsatkichlari aks ettirilgan. Undan ko‘rinadiki, motivatsion texnologiyalar, onlayn darslarning samaradorligi va interaktiv darslar o‘quvchilarning ta’lim jarayonidagi faolligini kuchaytiruvchi eng muhim omillar qatoriga kiradi.

Onlayn ta’limda ishtirok etish ko‘rsatkichining yuqoriligi o‘quvchilarning raqamli ta’lim shakllariga moslashib borayotganini bildiradi. Elektron platformalar orqali ta’lim olish o‘quvchilarga mustaqil ishlash, o‘z vaqtini rejalashtirish va ta’lim resurslaridan keng foydalanish imkoniyatini beradi.

Diagrammadagi eng muhim ko‘rsatkichlardan biri motivatsiyani oshiruvchi texnologiyalardan foydalanish darajasidir. Videodarslar, interaktiv testlar, virtual muhokamalar va elektron baholash tizimlari o‘quvchilarda qiziqish uyg‘otadi hamda ularni faol ta’lim jarayoniga jalb etadi.

Gamifikatsiya ta’siri ham sezilarli bo‘lib, bu o‘quvchilarda raqobat, qiziqish va natijaga intilish hissini kuchaytiradi. Ballar, reytinglar va yutuq belgilarining qo‘llanilishi o‘quvchilarni topshiriqlarni o‘z vaqtida bajarishga undaydi. Biroq bu vositalar mazmunli ta’lim maqsadlari bilan uyg‘un qo‘llangandagina yuqori samara beradi.

Shuningdek, diagrammada mustaqil o‘qish motivatsiyasi va interaktiv dars samaradorligi ham yuqori o‘rin egallagan. Bu ko‘rsatkichlar elektron ta’limning o‘quvchilarda o‘zini boshqarish, mustaqil qaror qabul qilish va shaxsiy rivojlanish maqsadlarini belgilashga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini anglatadi.

Xulosa

Yuqoridagi tahlillar elektron ta’lim muhitida o‘quv motivatsiyasini rivojlantirish zamonaviy ta’lim tizimining muhim vazifalaridan biri ekanini ko‘rsatadi. Raqamli platformalar, interaktiv vositalar, gamifikatsiya va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlar o‘quvchilarning ta’lim jarayonidagi faolligini oshiradi.

Elektron ta’lim o‘quvchiga mustaqil bilim olish, o‘z natijalarini kuzatish va individual o‘quv yo‘nalishini shakllantirish imkonini beradi. Biroq bu imkoniyatlardan samarali foydalanish uchun o‘qituvchi tomonidan to‘g‘ri metodik yondashuv, aniq baholash mezonlari va doimiy pedagogik qo‘llab-quvvatlash talab etiladi.

Tadqiqot mazmunidan kelib chiqib aytish mumkinki, elektron ta’lim shunchaki texnik vositalar majmuasi emas, balki o‘quvchini faol, mustaqil va maqsadli o‘rganishga yo‘naltiruvchi pedagogik muhitdir. Shu sababli raqamli ta’lim texnologiyalarini didaktik maqsadlar bilan uyg‘unlashtirish o‘quv motivatsiyasini barqaror rivojlantirishning muhim sharti hisoblanadi.

Takliflar:

1. Elektron ta’lim platformalarini o‘quvchilarning motivatsiyasini oshiruvchi interaktiv imkoniyatlar bilan boyitish zarur.
2. Gamifikatsiya elementlari, reyting tizimlari va virtual mukofotlardan maqsadli foydalanish tavsiya etiladi.
3. O‘qituvchilarning raqamli pedagogika va onlayn metodika bo‘yicha malakasini muntazam oshirib borish lozim.
4. Har bir elektron kursda o‘quvchi faolligini, qatnashuvini va motivatsiyasini monitoring qilish tizimini joriy etish maqsadga muvofiqdir.
5. Talabalarning individual xususiyatlariga moslashtirilgan topshiriqlar va differensial baholash mexanizmlarini keng qo‘llash kerak.
6. Elektron ta’limda guruhli loyihalar, forumlar va onlayn muhokamalar orqali ijtimoiy muloqotni rivojlantirish zarur.
7. O‘quvchilarga texnik va psixologik yordam ko‘rsatish tizimini yo‘lga qo‘yish elektron ta’limdagi motivatsiya pasayishining oldini oladi.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. Bryantseva M. V. Issledovanie motivatsii obuchayushchikhsya v tsifrovom mire. Moskva: Rossiyskaya Akademiya Obrazovaniya, 2023.
2. Kononyxina O. V. Motivatsiya studentov pri distantsionnom obuchenii. Sankt-Peterburg: Izdatelstvo SPbGU, 2022.
3. Egorova E. V. Osobennosti motivatsii studentov pokoleniya Z pri smeshannom obuchenii. Ekaterinburg: Ural Federal Universiteti, 2023.
4. Dekkusheva A. U. Diagnostika motivatsii v onlayn obuchenii. Moskva: Mir nauki, 2021.
5. Karimov B. R. Raqamli ta’lim texnologiyalari va o‘quv motivatsiyasini shakllantirish. Toshkent: TDPU nashriyoti, 2024.
6. Abdullayeva D. A. Pedagogik innovatsiyalar va o‘quv faoliyatini rag‘batlantirishning zamonaviy metodlari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2023.
7. Nurmatova G. S. Elektron ta’lim tizimida interaktiv o‘qitish usullari va ularning samaradorligi. Toshkent: Oliy ta’lim ilmiy jurnali, 2022.
8. Deci E. L., Ryan R. M. Self-Determination Theory and Motivation in Digital Learning. New York: Routledge, 2020.
9. Keller J. M. Motivational Design for Learning and Performance: The ARCS Model Approach. New York: Springer, 2016.